

rak gösterilen âyetlerin hiçbirinin bu mezhabin anladığı mânada rec'ati ifade etmediğini; ayrıca Hâricîler, Mu'tezile, Ehl-i hadîs, Mürce ve Zeydiyye gibi İslâmî kesimlerin de böyle bir anlayışı reddettiğini söyler (*el-İntişâr*, s. 95-97). Ehl-i sünnet âlimleri de rec'atin imâmet anlayışına bağlı olarak ortaya çıktığını ve dinî bir temelinin bulunmadığını belirtmişlerdir. Onlara göre, Kur'an-ı Kerim'de geçmiş dönemde bazı toplulukların diriltildiğini bildiren beyanlar mevcut olmakla birlikte Şîa'nın kabul ettiği tarzda rec'ati ifade eden herhangi bir âyet mevcut değildir. Aksine, Kur'an'da inanıp iyi işler yapmak için yeniden dünyaya gelmek isteyen kişiler hakkında onların bu taleplerinin dikkate alınmayacağını ve yeniden dünyaya gönderilmenin söz konusu olmayacağını bildiren âyetler (meselâ bk. İbrâhîm 14/44; el-Mû'minûn 23/99-100) vardır (geniş bilgi için bk. Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, s. 200-203; Nâsır b. Abdullah b. Ali el-Gaffârî, II, 925-928).

Bazı şarkiyatçılar rec'atin Şîliğe Yahudilik ve Hristiyanlık'tan geçtiğini ileri sürmüştür. Bunlara göre Kitâb-ı Mukaddes'te rec'at niteliğinde bazı beyanlar vardır. Meselâ Tevrat'ta ve İncil'de İlyâs'ın Elişa ile yürürken ateşten yapılmış, ateşten atlar tarafından çekilen bir arabanın gelip onları birbirinden ayırdığı, İlyâs'ın göklere çıktığı, Rabb'in büyük ve korkunç günü gelmeden önce peygamber olarak dünyaya geri döneceği gibi bilgiler (Krallar, 2/1-12; Malaki, 5-6; Markos, 9/2-13) bir bakıma rec'ati ifade etmektedir. Bu bilgiler Şîa'ya intikal etmiş ve zaman içinde bazı rivayetlerle beslenerek inanç halini almıştır. Ancak bu tür ilişkilendirmelerin batını ve gâli Şîa grupları için bir dereceye kadar gerçekliği bulursa da İsnâaşeriyye Şîası için bunu ispat etmek güçtür (Bulut, VIII/1 [2005], s. 140-141). Rec'at konusunda Şîi âlimleri tarafından kaleme alınan eserlerden bazıları şunlardır: İbn Şâzân en-Nisâbü'rî, *İşbâtü'r-rec'a fi'l-hadis*; Ebû'n-Nadr Muhammed b. Mes'ûd el-Ayyâşî, *Kitâbü'r-Rec'a*; Hür el-Âmilî, *el-İkâz mine'l-hec'a bi'l-bürhân 'ale'r-rec'a*; Ahmed b. Hasan b. İsmâîl, *er-Rec'a ve eḥâdişü-he'l-menḳûle 'an âli'l-işme*; Ahmed b. Zeynüddin el-Ahsâî, *Kitâbü'r-Rec'a* (Beyrut 1414/1993; geniş bilgi için bk. Âgâ Büzürg-i Tahrânî, X, 161-163).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Şâzân en-Nisâbü'rî, *el-İzâh* (nşr. Celâleddin el-Hüseynî el-Urmevî), Tahran 1363 hş., s. 381-431; Havvât, *el-İntişâr*, s. 95-97; Hasan b. Mûsâ en-Nevbahtî, *Fıraku's-Şîa*, Beyrut 1404/1984, s.

27-29, 36-37; Eş'arî, *Maḳâlâtü'l-İslâmiyyîn* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1411/1990, I, 86, 119; Şeyh Müfid, *Evâ'ilü'l-maḳâlât* (nşr. Fazlullah ez-Zencânî), Tebriz, ts. (Mektebetü ser-ves), s. 89-90; a.m.f., *Taḫḫîhu'l-i'tikâd* (a.e. içinde), s. 187-188; İbn Bâbeveyh, *Risâletü'l-i'tikâdâtü'l-İmâmiyye: Şit-İmâmiyye'nin İnanç Esasları* (trc. Ethem Ruhi Fiğlali), Ankara 1978, s. 66-70; Abdülkâhir el-Bağdâdî, *el-Farḳ beyne'l-fırak* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1413/1993, s. 233-236; Şerîf el-Murtazâ, *Resâ'ilü's-Şerîf el-Murtazâ* (nşr. Mehdi Recâî), Kum 1405, II, 135-139; Şehristânî, *el-Milel ve'n-nihal* (nşr. Ahmed F. Muhammed), Beyrut 1410/1990, I, 157, 177; Feyz-i Kâşânî, *İlmü'l-yaḳîn*, Kum 1358 hş./1400, II, 823-830; Medîsî, *Bihârü'l-envâr*, Beyrut 1403/1983, LIII, 39-144; Mahmûd Şükrî el-Âlûsî, *Muḥtaşarü't-Tuḥfeti'l-İsnâaşeriyye* (trc. Gulâm Muhammed b. Muhyiddin b. Ömer, nşr. Muhibbüddin el-Hatîb), İstanbul 1988, s. 200-203; Abdullah Şübbî, *Ḥaḳḳu'l-yaḳîn*, Sayda 1352, II, 2-35; İzzâhu'l-meknûn, I, 23, 160, 205; Cevâd Ali, *el-Muḫḫṣal*, VI, 142-143; Muhammed Rızâ el-Muzaffer, *Şîa İnançları* (trc. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul 1978, s. 63-66; İrfan Abdülhamîd, *İslâm'da İtikadî Mezhepler ve Akaid Esasları* (trc. M. Saim Yeprem), İstanbul 1981, s. 34; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â ilâ teşâniḫi's-Şîa*, Beyrut 1403/1983, X, 161-163; Muhammed er-Reyşehrî, *Mizânü'l-ḥikme*, Beyrut 1403/1983, IV, 56-60; İbrâhîm el-Müsevî ez-Zencânî, *'Akâ'idü'l-İmâmiyyeti'l-İsnâaşeriyye*, Kum 1363 hş./1984, II, 228-241; Ali el-Yezdî el-Hâirî, *İlâmü'n-nâṣib fi işbâtü'l-ḥücceti'l-ğâ'ib*, Beyrut 1404/1984, II, 309-366; Mûsâ el-Müsevî, *eş-Şîa ve't-taḫḫîḥ*, [baskı yeri yok] 1408/1988, s. 141-145; M. Cevâd Maḡniyye, *eş-Şîa fi'l-mizân*, Beyrut 1409/1989, s. 54-55; Ahmed b. Zeynüddin el-Ahsâî, *Kitâbü'r-Rec'a*, Beyrut 1414/1993, tür.yer.; Nâsır b. Abdullah b. Ali el-Gaffârî, *Uşûlü mezhebi's-Şîa*, [baskı yeri yok] 1414/1993, II, 911-928; Halil İbrahim Bulut, "Şîi Firkalarda Gaybet ve Ric'at İnanç", *İslâmiyât*, VIII/1, Ankara 2005, s. 139-156; M. Hüseyin el-A'lemî el-Hâirî, *Dâ'iretü'l-ma'ârif'i's-Şîiyyeti'l-âmmeh*, Beyrut 1413/1992, X, 46-48; Muhammed Kerîmî Zencânî, "Rec'at", *DMT*, VIII, 180-185; E. Kohlberg, "Radî'a", *El²* (İng.), VIII, 371-373.

İLYAS ÜZÜM

RECEB

(رجب)

Hicri yılın yedinci ayı.

Sözlükte "korkmak; saygı duymak, ta'zim göstermek" anlamlarına gelen *recb* kökünden türeyen *receb* kelimesi saygı duyulan ve savaşmanın haram kabul edildiği dört aydan birinin adı olup dinî gelecekte önemli yeri olan üç ayların ilkidir. Câhiliye devrinde, receb ayı boyunca savaşta ve baskınlardan uzak durulur, özellikle ilk on gününde oruç tutulur, umre ziyaretleri yapılır ve putlardan oluşan tanrıralara "atire" veya "recebiyye" denilen kurbanlar takdim edilirdi. Receb ayının daha önce Arab-ı bâide (Âd ve Semûd) döneminde

"hevber", Arab-ı âribe döneminde "esamm" (sağır) diye adlandırıldığı, kan dökmenin, mala ve ırza dokunmanın yasak olduğu bu ayda kavga ve silâh sesleri, imdat çağrıları duyulmadığı için bu adla anıldığı rivayet edilir. Araplar'ın Mudar kolundan olan Kureys gibi kabilelerin receb ayına diğer kabilelerden daha fazla saygı göstermesi sebebiyle Hz. Peygamber'in bir hadisinde de geçtiği üzere (aş.bk.) bu aya "receb-i Mudar" denilmektedir. Öte yandan haram aylardan üçü (zilkade, zilhicce, muharrem) peşpeşe geldiği için bunlara "serd" (birbirini takip eden) denilirken receb ayına tek olduğu için "ferd" (münferid) adı verilmiştir. Kaynaklarda receb ayı karşılığında başka isim veya sıfatlar da zikredilmektedir. Osmanlı belgelerinde receb (ب) kısaltmasıyla ve "şerif", "müreceb" gibi sıfatlarla birlikte yazılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de receb kelimesi geçmemekle birlikte muhtelif âyetlerde haram aylardan söz edilerek bu aylara saygı gösterilmesi emredilmektedir (el-Bakara 2/194, 217; el-Mâide 5/2, 97; et-Tevbe 9/5, 36). Resûl-i Ekrem haram ayları zilkade, zilhicce, muharrem ve receb olarak açıklamıştır (Buhârî, "Meğâzî", 77; Müslim, "Kasâme", 29). Haram ayların farklı bir önem ve saygınlığa sahip olduğu, bu aylarda işlenen iyilik ve kötülöklere başka zamanlarda işlenenlerden daha fazla mükâfat ve ceza verileceği yönünde genel kabul vardır.

Receb ayının haram aylardan biri olmasının ötesinde bir üstünlüğünün olup olmadığı âlimler arasında tartışılmıştır. Kaynaklarda receb ayının faziletine ve bu aya mahsus ibadetlere dair çok sayıda rivayet yer almaktadır. Klasik literatürde bu rivayetleri derleyen müstakil eserler mevcuttur. Ancak hadis âlimleri bunların büyük çoğunluğunun uydurma, önemli bir kısmının da zayıf olduğunu bildirmiştir. Hz. Peygamber'in receb ayı girdiğinde, "Allahım, receb ve şabanı bize mübarek kıl ve bizi ramazana ulaştır!" şeklinde dua ettiği yönündeki rivayet (*Müsned*, I, 259; Ebû Nuaym, VI, 269) zayıf hadisler içinde yer almakla birlikte bu ayın faziletiyle ilgili en çok güvenilen rivayetlerden biri kabul edilir. Resûl-i Ekrem'e isnat edilen, "Receb Allah'ın ayıdır, şaban benim ayımdır, Ramazan ise ümmetimin ayıdır"; "Receb ayının diğer aylara üstünlüğü Kur'an'ın diğer sözlerle receb ayının ilk gecesinde veya herhangi bir gecesinde belirli bir namaz kılmaya teşvik eden rivayetlerin sağlam dayanaklarının bulunmadığı tesbit edilmiştir.

Bu ayda yapılan bazı ibadet ve uygulamalar da âlimler arasında tartışma konusu olmuştur. Görüş ayrılıklarının temelinde, âlimlerin zayıf da olsa bu tür rivayetlerle nâfile ibadetler konusunda amel edilip edilemeyeceği veya bu aya mahsus özel ibadetlerin nâfile ibadetlerle ilgili genel hükümlerin kapsamına girip girmeyeceğiyle ilgili anlayışları ve bid'at kavramı karşısındaki farklı tutumları yatmaktadır. Receb ayına mahsus ibadetler içinde en çok tartışılanı bu ayda oruç tutma meselesidir. Esasen belirli günler dışında her zaman oruç tutulabileceği ve haram aylardan biri olarak receb ayının bir özelliği olduğu kabul edilmektedir. Nitekim haram aylarda oruç tutmayı teşvik eden hadisler bulunmaktadır (Ebû Dâvûd, "Şavm", 55; İbn Mâce, "Şıyâm", 43). İbn Ömer ve Hasan-ı Basrî gibi sahâbî ve tâbiîlerin haram ayların tamamında oruç tuttıkları rivayet edilir. Hz. Peygamber'in receb ayında oruç tutmayı yasakladığı yönündeki hadis (İbn Mâce, "Şıyâm", 43) senedindeki zayıflık sebebiyle bu genel hükmü tahsis edici nitelikte görülmemektedir. Dolayısıyla bazı âlimler, konuyla ilgili zayıf rivayetlerin birbirini desteklediğini ve nâfile ibadetler hususunda bu tür hadislerle dayanılmasının câiz olduğunu ileri sürerek receb ayında oruç tutmayı müstehap sayar. Buna karşılık bazı âlimler, Câhiliye döneminde olduğu gibi ramazan ayını gölgede bırakacak şekilde receb ayına özel bir kutsiyet atfedilmesi ve halkın bunu zorunlu bir ibadet olarak algılaması endişesinden dolayı bu ayda oruç tutmayı sakıncalı görmüştür. Bu âlimler görüşlerini Hz. Ebû Bekir, Ömer, İbn Abbas, İbn Ömer gibi sahâbîlerle bazı tâbiî âlimlerinin söz ve uygulamalarıyla temellendirmeye çalışırlar. Bazı âlimler de özellikle receb ayının tamamını oruçlu geçirmeyi hoş karşılamamış, birkaç gün oruca ara verilmesini ya da bu ayda birlikte başka bir ayda da oruç tutulmasını tavsiye etmiştir. İbn Abbas ve İbn Ömer'in de bu şekilde davrandığına dair rivayetler nakledilmektedir.

Receb ayında kurban kesmeyle ilgili benzer tartışmalar bulunmaktadır. Âlimlerin çoğunluğu, Câhiliye devrinde mevcut olup İslâm'ın ilk yıllarında da geçerli sayılan bu uygulamanın Hz. Peygamber'in, "Atîre yoktur" hadisiyle (Buhârî, "Akika", 3-4; Müslim, "Edâhi", 38) neshedildiği görüşündedir. Bazı âlimler ise atîrenin meşru olduğunu gösteren başka rivayetlere dayanarak (Ebû Dâvûd, "Edâhi", 1; Tirmizî, "Edâhi", 18) bunun müstehap olduğunu söylemiş, Resûl-i Ekrem'in bu uygulamayı tama-

men kaldırmayıp sadece zorunlu bir ibadet sayılması niteliğini kaldırdığını, ayrıca bu kurbanın putlar için değil Allah için kesilmesini vurguladığını belirtmişlerdir. Öte yandan Abdullah b. Ömer'in Hz. Peygamber'in receb ayında umre yaptığına dair verdiği bilgi Hz. Âişe tarafından hatalı bulunmuştur (Buhârî, "Umre", 3; Müslim, "Hac", 219). Bununla birlikte Hz. Ömer ve İbn Ömer gibi sahâbîlerle ilk dönemde yaşayan bazı âlimlerin receb ayında umre yapmalarını delil gösteren âlimlerin çoğunluğu bu ayda umre yapmayı müstehap kabul etmiştir.

Recebin ilk cuma gecesi müslüman toplumların dinî kültüründe Regaib kandili olarak kutlanır. Hadis âlimleri bu gecenin regaib diye adlandırılmasının ve bu gecede kılınması âdet haline gelen regaib namazıyla ilgili rivayetlerin mevzû olduğu hususunda birleşmektedir. Buna rağmen İbnü's-Salâh ve Ali el-Kârî gibi âlimler bu geceyi vesile ederek ibadet, dua, zikir ve hayırlı işlerle meşgul olmayı faydalı görmüştür. Receb ayında kutlanan gecelerden biri de Mi'rac gecesidir. Mi'rac hadisesinin gerçekleşme tarihiyle ilgili farklı rivayetler bulunmakla birlikte müslümanların çoğunluğu mi'racı Receb ayının 27. gecesinde kutlamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned (Arnaût), I, 231, 259; Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, *el-Eyyâm ve'l-leyâlî ve's-şühûr* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Kahire 1400/1980, s. 43-44, 51-52; Ebû Nuaym, *Hilye*, Beyrut 1405, VI, 269; Ebû Muhammed Hasan b. Muhammed b. Hasan el-Hallâl, *Fezâ'ilü şehrî receb* (Ali el-Kârî, *el-Edeb fi receb* içinde, nşr. Amr Abdülmün'im), Tanta 1412/1992, s. 49-79; Birûnî, *el-Âsârü'l-bâkiyye 'ani'l-kurûnî'l-hâliye* (nşr. C. E. Sachau), Leipzig 1923, s. 60-63, 68-69, 325; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhâkî, *Fezâ'ilü'l-eukât* (nşr. Adnân Abdurrahman Mecîd el-Kaysî), Mekke 1410/1990, s. 77-110; Gazzâlî, *İhyâ* (Beyrut), I, 202-203, 361; Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât* (nşr. Abdurrahman M. Osman), [baskı yeri yok] 1403/1983 (Dârü'l-fikr), II, 205-208; İbn Dihye el-Kelbî, *Edâ'ü mâ vecebe fi vaz'î'l-vazzâ'in fi receb* (nşr. Muhammed b. Süleyman el-Fevzân, yüksek lisans tezi, 1405), Câmîati'l-İmâm Muhammed b. Süüd el-İslâmiyye Külliyyetü usulî'd-din; Ebû Şâme el-Makdisî, *el-Bâ'is 'alâ inkârî'l-bida' ve'l-havâdis* (nşr. Meşhûr Hasan Selmân), Riyad 1410/1990, s. 138-239; Nevevî, *Şerhu Müslim*, VIII, 38-39; XI, 168; XIII, 20, 135-137; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, XXIII, 132-135, 414; XXV, 290-291; İbn Receb, *Leğâ'i-fü'l-ma'ârif fî mâ li-mevasimî'l-âm mine'l-vezâ'if* (nşr. Yâsîn M. es-Sevvâs), Dimaşk 1416/1996, s. 217-235; İbn Hacer el-Askalânî, *Tebyînü'l-aceb bimâ verede fi fazli receb* (nşr. İbrâhîm Yahyâ Ahmed), Kahire 1391/1971; Ali el-Kârî, *el-Edeb fi receb* (nşr. Amr Abdülmün'im), Tanta 1412/1992, s. 1-47; Abdülganî b. İsmâil en-Nablusî, *Fezâ'ilü's-şühûr ve'l-eyyâm* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1406/1986, s. 27-32; Şevkânî, *Neylû'l-ev-*

târ, IV, 274-278; V, 157-159; M. Cemâleddin el-Kâsimî, *İslâhu'l-mesâcid mine'l-bida' ve'l-avâ'id*, Cezayir 1989, s. 71-72; Mahmûd Şukrî el-Âlûsî, *Bulûğu'l-ereb*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), III, 76-80; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, III, 454-462; Enis Ferîha, *Esmâ'ü'l-eşhur ve'l-aded ve'l-eyyâm ve tefsîru me'ânihâ*, Trablus 1988, s. 68-71; Amr Abdülmün'im, *eş-Şahîh min fezâ'ilî's-sâ'ât ve'l-eyyâm ve's-şühûr ve mâ übtü'dî'a fihâ*, Tanta 1413/1993, s. 67-68; Seyyid Abdülhâlik en-Nakvî, "Taḥkîku esâmi's-şühûrî'l-'Arabîyye ve eyyâmî'l-üs-bû", *Şekâfetü'l-Hind*, XIII/4, New Delhi 1962, s. 17-18; M. J. Kister, "Radjab is the Month of God", *JOS*, I (1971), s. 191-223; a.mlf., "Radjab", *Et* (İng.), VIII, 373-375; Muhammed el-Ahmedî Ebû'n-Nûr, "Receb beyne'l-Câhiliyye ve'l-İslâm", *ME*, XLVIII/5 (1976), s. 603-610.

HACI MEHMET GÜNAY

RECEB ÇELEBİ, Çömlekçizâde (ö. 1103/1692)

Türk mûsikisi bestekârı, hânende.

İstanbul'da doğdu. Babası ve ilk dönemlerinde kendisi çömlekçilik işiyle uğraştığından "Çömlekçizâde" diye tanınmıştır. Bazı kaynaklarda Derviş ve Âbrîzî (ibrikçi) şeklinde de geçmektedir. İyi bir mûsiki eğitimi aldı ve sesinin güzelliği sayesinde Enderun'da başhânendeliğe kadar yükseldi. Huzurunda birçok defa okuduğu IV. Mehmed tarafından takdir edildi. Bir arşiv belgesinde başhânende ve bestekâr Receb Çelebi'nin mûsiki tâlimi için hânesine dört câriye verildiği ve masraflarına karşılık olmak üzere günlük 60 akçe ödendiği belirtilmektedir (Uzunçarşılı, XLI/161 [1977], s. 91, 99). Receb Çelebi'nin adı, XVII. yüzyılda Osmanlı sarayında Hâfız Post ve Buhûrîzâde Mustafa İtrî gibi mûsiki üstatları arasında zikredilmekte (a.g.e., XLI/161 [1977], s. 95), Mustafa İtrî kadar meşhur olduğu bildirilmektedir. Ayrıca Seyyid Nuh ve Ali Ufkî Bey gibi tanınmış mûsikişinasların çağdaşıdır. Aynı zamanda usta bir nefirî olan Receb Çelebi pek çok öğrenci yetiştirmiştir.

Hacca gitmek için çıktığı yolculukta Mısır yakınlarında iken 1103'te (1692) gemide vefat ettiği ve cesedinin denize atıldığı belirtilmektedir (*Atrabû'l-âsar* [nşr. M. Veled İzbudak], sy. 6 [1311], s. 280). Ölümüyle ilgili olarak bazı kaynaklarda farklı tarihler verilmektedir. Mehmet Suphi Ezgi'nin, "İştiharı IV. Mehmed zamanıdır" dedikten sonra eserinde vefat yılını 1003 (1595) olarak kaydetmesi (*Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, IV, 33) bir matbaa hatası olmalıdır. Ayrıca Yılmaz Öztuna onun 1701 (*BTMA*, II, 222), Nazmî Özalp 1710'da (*Türk Mûsikisi Tarihi*, I, 409) öldüğünü belirtmek-